

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΑΝΩΠΟΛΗ 1770

Η επανάσταση του Δασκαλογιάννη

• Ο ήρωας που δεν λύγισε

*Το Δάσκαλο εγδράσι
κι άλλους πολλούς επήξαν
κι όλους τους αποδέλοιπους
στη φυλακή ται ρίξαν.*

ΤΑ ΣΦΑΚΙΑ, απολάμβαναν μερικά ιδιαίτερα προνόμια και είχαν μια μορφή αυτοδιοίκησης. Αυτό τους επέτρεψε να αναπτυχθούν οικονομικά και να αποκτήσουν αρκετό πλούτο.

Πηγή του πλούτου αυτού ήταν η ναυτιλία και το διαμετακομιστικό εμπόριο, που διενεργούσαν από τα μικρά λιμάνια τους της Χώρας Σφακίων και του Λουτρού.

Οι ίδιοι μάλιστα οι Σφακιανοί, με την ξυλεία που διέθετε ο τόπος τους, ναυπηγούσαν τα μικρά καράβια τους στον Μπρόσγιαλο και στο Λουτρό, με τα οποία όργωναν τις θάλασσες, φτάνοντας μέχρι τη μακρινή Ρωσία.

Ένας από τους πλοιοκτήτες της επαρχίας, στα μέσα του 18ου αιώνα, ήταν ο Γιάννης Βλάχος από την Ανώπολη, ο οποίος με τα τέσσερα τρικάταρτα καράβια του ταξίδευε στα λιμάνια της Μεσογείου και είχε αποκτήσει, εκτός από πλούτη, γνώσεις και μεγάλη πείρα στα προβλήματα της εποχής του. Για το λόγο αυτό οι συντοπίτες του τον είχαν τιμήσει απονέμοντάς του τον τίτλο του δασκάλου γι' αυτό και τον έλεγαν Δασκαλογιάννη και τον είχαν εκλέξει γραμματικό και πρόεδρο (κετκουντά) της επαρχίας τους.

Την εποχή αυτή η αυτοκράτειρα της Ρωσίας Αικατερίνη Β' η Μεγάλη ανέπτυξε δραστηριότητα για την υλοποίηση των σχεδίων της, να χρησιμοποιήσει τους υπόδουλους χριστιανικούς λαούς της Βαλκανικής ως αντιπερισσασμό στους πολέμους της κατά της Τουρκίας.

Ο Έλληνας Γεώργιος Παπάζωλης από τη Σιάτιστα, λοχαγός του ρωσικού στρατού, ανέλαβε να προετοιμάσει τους ομοεθνείς του για την εξέγερση. Με τον Παπάζωλη ασφαλώς είχαν έρθει σε επαφή και οι Σφακιανοί, οι οποίοι πρόθυμα ανταποκρίθηκαν στην παρότρυνσή του να επαναστατήσουν.

Ο ίδιος ο Δασκαλογιάννης είχε γνωριμίες με επιφανείς Έλληνες και ξένους, όπως τον Εμμ. Μπενάκη από τη Μάνη και ίσως μέσω αυτού με το Θεόδωρο Ορλόφ, τον οποίο η Αικατερίνη Β' είχε στείλει στην Πελοπόννησο για να ξεσηκώσει τους πρόκριτους σε επανάσταση.

Ο Δασκαλογιάννης, πεπεισμένος ότι η Αικατερίνη θα βοηθήσει τον Κρητικό λαό να απελευθερωθεί, άρχισε να εργάζεται πυρετωδώς για την προετοιμασία της επανάστασης. Συγκέ-

ντρωνε όπλα και εφόδια, ούρωνε επίκαιρα σημεία και εμπύχωνε τον κόσμο. Όταν έμαθε ότι ξέσπασε η επανάσταση στην Πελοπόννησο (1769) κάλεσε

Σφακίων, αποφασίστηκε η κήρυξη της επανάστασης και η ανάθεση της αρχηγίας στον ίδιο τον Δασκαλογιάννη.

Πρώτη ενέργεια των Σφακια-

πλα και πολεμοφόδια που διέθετε τις κοντινές περιοχές της Κυδωνίας, του Αποκορώνου και του Αγίου Βασιλείου και ανάγκασε τους Τούρκους να ζητή-

η ακριβής ημερομηνία έναρξης δε μας είναι γνωστή πιθανόν να έγινε το Πάσχα, 4 Απριλίου 1770, τουρκικές δυνάμεις από 15.000 άνδρες βρέθηκαν να α-

στην κεφαλή της πορείας, χρησιμοποιώντας τους ως ζωντανά προτεϊκίσματα. Ήταν οι τραγικοί «σακουλιέρηδες», που πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος.

Οι επαναστάτες, αφού πρώτα ασφάλισαν τα γυναικόπαιδα στα βουνά και στα φαράγγια της κακοτράχαλης επαρχίας τους ή τα έστειλαν στα Κύθηρα και στη νότια Πελοπόννησο, συγκεντρώθηκαν στην Κράπη, για να εμποδίσουν τον εχθρό να εισορμήσει στα Σφακία:

*Μαζώχτηκαν οι Σφακιανοί 'ς
στη Κράπη το πηγάδι
και πολεμούν αδιάκοπα
που το ταχύ ως το βράδυ.*

Η γιγαντομαχία διήρκεσε όλη την ημέρα και οι απώλειες του εχθρού ήταν μεγάλες. Και ενώ οι επαναστάτες συνέχιζαν τις προσπάθειές τους να εμποδίσουν τους Τούρκους να μπου στην επαρχία τους, άλλες στρατιωτικές τουρκικές δυνάμεις από 8.000 άνδρες, προερχόμενες από τον Χάνδακα και το Ρέθυμνο, επιτέθηκαν και κατέλαβαν το χωριό Καλλικράτη στα ανατολικά Σφακία και από εκεί προχώρησαν προς τ' Ασφέντου και το κέντρο των Σφακίων.

Ωστόσο, οι επαναστάτες στην Κράπη δέχονταν αφόρητη πίεση από ισχυρές τουρκικές δυνάμεις με βαρύ πυροβολικό, οι οποίες προσπαθούσαν να τους κυκλώσουν.

Οι Σφακιανοί αποσύρθηκαν τότε στις κορυφές των βουνών και άρχισαν κλεφτοπόλεμο εναντίον των εχθρών, που εισόρμησαν στο οροπέδιο τ' Ασκύφου, κατέλαβαν τα χωριά της επαρχίας και τα πυρπόλησαν, κατέστρεψαν τα κοπάδια τους, λεπλάτησαν τα σπίτια τους και διαγούμισαν τον τόπο τους.

Ο κλεφτοπόλεμος συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση όλο το καλοκαίρι και το φθινόπωρο. Το χειμώνα όμως η κατάσταση, λόγω των άσχημων καιρικών συνθηκών, έγινε δύσκολη. Οι ελπίδες του Δασκαλογιάννη για ρωσική βοήθεια διαψεύστηκαν και τα περιθώρια αντοχής όλο και στένευαν. Ο ίδιος ο Δασκαλογιάννης δέχτηκε ισχυρό χτύπημα: η γυναίκα του τραυματίστηκε, οι δύο του κόρες Μαρία και Ανθούσα αιχμαλωτίστηκαν, καθώς και ο αδελφός του Νικόλαος και ο θείος του πρωτόπαπας.

Σ' αυτές τις τραγικές περιστάσεις ο ήρωας λύγισε. Πίστεψε ότι, αν παραδινόταν, θα ελάφρυνε τη θέση των συμπατριωτών του και θα γλιτώνε τους αγαπημένους του.

Σ' αυτό συνέτεινε ίσως κι

τους Σφακιανούς πρόκριτους σε συνέλευση στον Μπρόσγιαλο και τους μίλησε για την εξέγερση που σχεδίαζε και για τη βοήθεια που περίμενε από την Αικατερίνη. Στη συνέλευση αυτή, παρά τις επιφυλάξεις του θείου του, πρωτόπαπα των

ών, στα πλαίσια των επαναστατικών δραστηριοτήτων τους, ήταν να διώξουν τον Τούρκο φοροεισπράκτορα από τα μέρη τους. Ύστερα ο Δασκαλογιάννης κατάρτισε ένοπλα σώματα, από 2.000 συνολικά άνδρες, χτύπησε αρχικά με τα άφθονα ό-

σων έντρομοι καταφύγιο στο φρούριο των Χανίων.

Οι Τούρκοι, μετά την πρώτη τους ταραχή, αντέδρασαν άμεσα και δυναμικά.

Λίγες ημέρες μετά την εκδίωξη της επαναστατικής δράσης των Σφακίων, της οποίας

πειλούν την επαρχία από το πέραςμα της γειτονικής επαρχίας Αποκορώνου, την Κράπη.

Για τη μεταφορά των πολεμοφοδίων τους οι Τούρκοι είχαν αγγαρεύσει χιλιάδες χριστιανούς ως υποζύγια, τους οποίους μάλιστα τοποθέτησαν

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ένα γράμμα, που του έστειλε ο αδελφός του Νικολός, το οποίο έγραψε υπό την πίεση των Τούρκων και τον διαβεβαίωνε για τις αγαθές προθέσεις του πασά του Χάνδακα.

Ο Δασκαλογιάννης παραδόθηκε μαζί με τους συντρόφους του, αλλά οι Τούρκοι, όπως πάντα, αθέτησαν τις υποσχέσεις τους και τον μεν Δασκαλογιάννη τον έγδαραν ζωντανό στις 17 Ιουνίου του 1771, μπροστά στα μάτια του σιδηροδέσιμου αδελφού του, που τελικά τρελάθηκε, στην πλατεία ΑτΜεϊντάν, όπως ιστορούν ο Β. Ψιλάκης και ο Γρηγ. Παπαδοπετράκης, πιθανότατα στη σημερινή πλατεία Τριών Λιονταριών, τους δε συντρόφους του, 70 περίπου οπλαρχηγούς και πρόκριτους των Σφακίων, τους έριξαν στις υγρές φυλακές του Κούλε στην είσοδο του λιμανιού, από όπου δραπέτευσαν μετά από τρία χρόνια με τη βοήθεια του πατέρα του κρυπτοχριστιανού Μιχαήλ Κουρμούλη και ξαναγύρισαν, όσοι τελικά διασώθηκαν, αληθινά ανθρώπινα ράκη, στα Σφακιά, όπου αντίκρισαν τη μεγάλη συμφορά του τόπου τους. Έτσι ιστορεί ο λαϊκός ριμαδόρος αυτά τα γεγονότα:

*Το Δάσκαλο εγδάρασι κι άλλους πολλούς επιζαν
κι όλους τους αποδέλοιπους στη φυλακή τσι ρίξαν.*

Μετά από αυτές τις δραματικές εξελίξεις, και αφού οι επαναστάτες έλαβαν διαβεβαιώσεις ότι θα αμνηστευτούν, δέχθηκαν να σταματήσουν την επαναστατική τους δραστηριότητα με τους παρακάτω πολύ σκληρούς όρους:

Να παραδώσουν τα όπλα και τα εφόδια τους, καθώς και τους «πρωταίτους» της επανάστασης.

Να ασκείται η δικαστική εξουσία στα Σφακιά από Τούρκο αξιωματικό και ιεροδίκη.

Να πληρώνουν κανονικά το φόρο της δεκάτης.

Να παραδοθούν οι μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι.

Να μη χτίζονται πύργοι ή εκκλησίες και να μην επιδιορθώνονται ή να ανακαινίζονται οι παλιές.

Να φορούν οι Σφακιοί την ενδυμασία του ραγιά κ.ά.

Τη σκληρή ιστορική πραγματικότητα, που προέκυψε από το τραγικό τέλος της επανάστασης του Δασκαλογιάννη, την διεκτραγωδεί σε ποίημα που συνέθεσε, μετά από 16 χρόνια, ο αγράμματος τυροκόμος από το Μουρί Σφακίων Μπαρμπα-Μπατζελιός:

*Άλλους έφα' ο πόλεμος κι άλλοι ξε-
νιευτήκα
κι έρημα και παντέρημα και τα Σφα-
κιά τ' αφήκα.*

*Έρημα αφήκα τα Σφακιά, κλιτά και
γρυνιασμένα
κι όλα αόρια και γιαλιές κατατροχα-
λισμένα.*

*Πείνα και φτώχεια κι ερημιά, κλά-
ματα, μοιρολόγια
ακούγασι εις τσι γιαλιές και βλέπα-
σι στ' αόρια.*

Υστερα από αυτόν το χαλασμό οι Σφακιοί, για να προλάβουν ενδεχόμενη νέα επίθεση του Αλιδάκη από το Εμπρόσθερο εναντίον τους την άνοιξη του 1774, κατέβηκαν και περικύκλω-

σαν τον πύργο του. Η πρώτη απόπειρα να τον σκοτώσουν στον εξώστη του πύργου απέτυχε από τυχαία εμπλοκή του όπλου των δύο Σφακιοίων που τον πυροβόλησαν αφού «στέραψε».

Οι Σφακιοί τότε έκαναν στενότερη την πολιορκία και τη δεύτερη μέρα επιχείρησαν να παραβιάσουν τον πύργο και κατόρθωσαν να μπουν μέσα. Τότε ακολούθησε μάχη σώμα προς σώμα με μαχαίρια. Από τους πρώτους σκοτώθηκε ο Αλιδάκης και κατόπιν όλοι οι στρατιώτες του. Ο πύργος λεηλατήθηκε και ανασκάφηκε. Σκοτώθηκαν συνολικά 150 Τούρκοι και 20 Σφακιοί, μεταξύ των οποίων δύο κοπέλες. Ο Αλιδάκης και ο πύργος του δεν υπήρξαν πια.

Μετά την επανάσταση του Δασκαλογιάννη ο γενιταρισμός στην Κρήτη αγρίεψε. Οι καταπίεσεις (ατιμώσεις, εξευτελισμοί, δολοφονίες κλπ.) εντάθηκαν τρομερά, με αποτέλεσμα να μειωθεί δραματικά το χριστιανικό στοιχείο του νησιού. Ο Χάνδακας, η πολυάν-

σε να γίνει άλλη επανάσταση, όπως έγινε στην Ελλάδα με τον Λάμπρο Κατσώνη (1789/1792), με τον οποίο πολέμησε γενναία ο Γεραπετρίτης πλοίαρχος Ιωάν. Καρδίτης.

ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΚΡΗΞΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΞΕΣΗΚΩΜΟΥ

Η ατυχής κατάληξη της επανάστασης του Δασκαλογιάννη είχε άμεσα καταστρεπτικά αποτελέσματα για την επαρχία Σφακίων και τους Σφακιοίους. Πάνω από 5.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν, αιχμαλωτίστηκαν ή πέθαναν από κακουχίες. Πάρα πολλοί εκπατρίστηκαν. Τα χωριά κάπκαν και καταστράφηκαν. Η ναυτιλία και η κτηνοτροφία διαλύθηκαν ολοκληρωτικά. Η γεωργία παραμελήθηκε και η ανθούσα άλλοτε οικονομία της επαρχίας έπεσε σε τραγικό μαρασμό. Τα Σφακιά, που ήταν η καρδιά της Κρήτης, μετατράπηκαν σε έναν τόπο ερήμωσης και καταστροφής:

*Αγνώριστα 'βραν τα Σφακιά, τσι γειτο-
νιές ξεχνούσι*

ΣΗΜΕΡΑ

Τα Σφακιά τιμούν τον ήρωα Δασκαλογιάννη

• Και την επανάσταση του 1770 στην Κρήτη

ΤΗΝ 237η επέτειο από την κήρυξη της επανάστασης του 1770 στην Κρήτη γιορτάζουν σήμερα Κυριακή 24 Ιουνίου στις 10.30 π.μ. στην Ανώπολη Σφακίων η Νομαρχιακή και η τοπική αυτοδιοίκηση της περιοχής.

Το πρόγραμμα της εκδήλωσης που θα πραγματοποιηθεί στη γενέτειρα και επαναστατική έδρα του ήρωα Δασκαλογιάννη περιλαμβάνει:

08.00 π.μ. Αρχιερατική Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Ανωπόλεως, χοροστατούντος του Σεβασμιότατου Μητροπολίτη Λάμπης Συβρίτου και Σφακίων κ.κ. Ειρηνάου

10.30 π.μ. - Επιμνημόσυνη Δέηση στο Ηρώο της πλατείας Ανωπόλεως

- **Απόδοση ριζίτικου για την επανάσταση**

- Χαιρετισμός από τον **Δήμαρχο Σφακίων, κ. Σήφη Λύκο**

- Χαιρετισμός από το **Νομάρχη Χανίων κ. Γρηγόρη Αρχοντάκη**

- Ομιλία από τον **Δήμαρχο Χανίων & Πρόεδρο Τ.Ε.Δ.Κ. Ν. Χανίων κ. Κυριάκο Βιρβιδάκη**

- **Κατάθεση στεφάνων**

- **Ανάκρουση Ύμνου της Κρήτης & Εθνικού Ύμνου**

* Ακολουθεί φιλοξενία από το Δήμο Σφακίων.

θρωπη πόλη της Κρήτης, είχε μείνει σχεδόν έρημη. Μια περίοδος σκληρότατης δοκιμασίας του κρητικού λαού άρχιζε, η οποία κράτησε μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα, τις παραμονές δηλαδή του Μεγάλου Ξεσπασμού του Γένους. Για το λόγο αυτό στην Κρήτη δεν έγινε και δεν μπορού-

κι όνειρο των εφάνετο εκεί που τσι θωρούσι.

*Κιάνενα σπίτι πού και πού ανατροχα-
λιασμένο
και σα μιπατοκάθισμα χτισμένο, σκε-
πασμένο.*

*Αναστενάξου θλιβερά και χύνου μαύ-
ρα δάκρυα*

*πώς αποδώκαν τα Σφακιά, τσι λευτε-
ριές τα κάστρα.*

Το οικτρό τέλος της επανάστασης του Δασκαλογιάννη ήταν σκληρό χτύπημα για τον κρητικό λαό, χτύπημα που διέψευσε τα όνειρα του και τις ελπίδες του για εξωτερική βοήθεια και τον διδάξε ότι για την

αποτίναξη του τουρκικού ζυγού από τον τράχηλό του δεν επαρκούν οι τοπικές επαναστατικές εξεγέρσεις αλλά χρειάζονται σύντονες και οργανωμένες παγκρήτιες κινητοποιήσεις. Συγχρόνως εδραιώθηκε μέσα του η πεποίθηση ότι για τη λευτεριά του δεν υπάρχει άλλος δρόμος παρά μόνο ο δρόμος του αγώνα και της θυσίας.

Ωστόσο και το αντίπαλο δέος, οι Τούρκοι, μετά από εκατό χρόνια αδιατάρακτης επικυριαρχίας στο νησί, κατόρθωσαν πάρα πολύ καλά πως ο ραγιάς δεν είχε σκύψει τον αυχένα, δεν είχε εξανδραποδιστεί. Γι' αυτό η αντίδρασή τους ήταν βίαιη και σκληρή. Οι αιμοβόροι γενίτσαροι αποθρασύνθηκαν. Ο Αλιδάκης, ο οποίος όμως έλαβε την πρόποσα τιμωρία, όπως στα προηγούμενα είδαμε, ο Μεχμέτ Αγάς Γενίτσαρης από την Κάινα, ο Αρίφ αγάς από το Ρέθυμνο, ο Μπεντρής εφέντης και ο Χάνιαλης από το Ηράκλειο και τόσοι άλλοι σε όλη την Κρήτη, μετατράπηκαν σε αιμοδιψή και αιμοσταγή θηρία.

Είναι εκτός πάσης περιγραφής τα εγκλήματα, οι ατιμώσεις, οι εξευτελισμοί και τα δεινοπαθήματα που αντιμετώπιζαν οι σκλάβοι στην περίοδο που ακολούθησε το τέλος της επανάστασης του Δασκαλογιάννη. Η κατάσταση είχε ξεφύγει από κάθε έλεγχο της τουρκικής διοίκησης, η οποία άρχισε να ανησυχεί, όχι βέβαια για όσα κακά συνέβαιναν στους ραγιάδες, αλλά για το γόητρο της ίδιας της Υψηλής Πύλης, η θέληση της οποίας δε γινόταν σεβαστή. Ανησυχούσε επίσης η Υψηλή Πύλη για τη μείωση των σκλάβων, πράγμα που είχε αρνητικό αντίκτυπο στα εισπραττόμενα έσοδα από την παραγωγή και τον κεφαλαικό φόρο. Γι' αυτό άρχισε να σκέφτεται σοβαρά τρόπους να δαμάσει τον ακαλίνωτο γενιταρισμό, που δρούσε ανεξέλεγκτα στο νησί.

Το πρόβλημα δεν ήταν εύκολο. Παρόμοια επιχείρηση είχε προηγουμένως αποτύχει. Οι οργανωμένοι ορντάδες των γενίτσαρων, που δρούσαν εγκληματικά, χωρίς κανένα περιορισμό και έξω από κάθε διοικητικό έλεγχο, είχαν γίνει από να καθαιρεθούν και να αποπεμφθούν σκαιώς οι πασάδες, οι οποίοι είχαν κατά καιρούς σταλεί στην Κρήτη, για να σωφρονίσουν και να πθασεύσουν τα ανυπότακτα κακοποιά στοιχεία των γενιτσάρων. Για το λόγο αυτό η Υψηλή Πύλη ήταν πολύ προσεκτική. Ωστόσο καιροφυλακτούσε να βρει την κατάλληλη ευκαιρία.